

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

2019

Hana Hrabalová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**STUDIUM V OBLASTI PEDAGOGICKÝCH VĚD PRO UČITELE
ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ, PRAKTICKÉHO VYUČOVÁNÍ A ODBORNÉHO
VÝCVIKU**

2018-2020

ZÁVĚREČNÁ PRÁCE

Hana Hrabalová

Sociální klima ve třídě na ZŠ

Praha 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená závěrečná práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25. 11. 2019

Hana Hrabalová

.....

Anotace

Kvalifikační práce se zabývá fenoménem klimatu ve třídě. V dané problematice byla popsána základní terminologie týkající se tématu, stejně jako činitelé, které klima ve třídě ovlivňují. Dále byly uvedeny nějaké metody zkoumání klimatu. V praktické části bylo provedeno dotazníkové šetření v pěti konkrétních třídách na základní škole (pátých a šestých ročnících) a rozbor výsledků.

Klíčová slova

klima ve třídě, konflikty, obtížnost učení, sociální klima, soudržnost, soutěživost, spokojenost

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 DEFINOVÁNÍ POJMŮ	7
1.1 Sociální klima	8
1.2 Klima a jeho druhy.....	8
2 KLIMA VE TŘÍDĚ	10
2.1 Druhy	11
2.2 Činitelé.....	11
3 KLIMA VE ŠKOLE	12
3.1 Druhy	12
3.2 Činitelé.....	13
4 METODY ZKOUMÁNÍ KLIMATU	13
5 PRAKTICKÁ ČÁST	15
6 CÍLE PRAKTICKÉ ČÁSTI	15
6.1 Popis tříd	15
7 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	16
8 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	19
8.1 Preferované klima	20
8.1.1 Páté ročníky	20
8.1.2 Šesté ročníky	23
8.2 Aktuální klima.....	28
8.2.1 Páté ročníky	28
8.2.2 Šesté ročníky	31
9 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	36
ZÁVĚR	37
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	39
SEZNAM ZKRATEK	41
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	42
SEZNAM PŘÍLOH	44

ÚVOD

Po ukončení mateřské školky a vstupem do školy se z dítěte stává žák. Již od samého začátku se na žáky nabalují povinnosti. Žáci se musí podříditi chodu školy, třídy, svému učiteli, podávat výkon a být také dobrým spolužákem. Ve třídě žák není jen individualitou, ale přispívá k vytváření specifického psychologického prostředí: klimatu své třídy. To, jak v této nové situaci ob stojí, je určeno mnoha faktory, jakými jsou například: žákova osobnost, genetická výbava, sociální prostředí, ze kterého pochází, vztahy v rodině. Tyto faktory si již žák přináší s sebou do školy.

Dalšími faktory, které ovlivňují, jak dítě ve škole ob stojí i to, jak se v ní bude cítit, přicházejí se školní docházkou. Mezi tyto faktory patří například: osobnost učitele, počet žáků ve třídě, typ školy a spousta dalších, které vyúsťují v klima školy a třídy. Ve své závěrečné práci se zabývám klimatem školy, ale hlavně klimatem třídy.

Vztahy, které si v období školní docházky mezi sebou spolužáci vytvářejí, mají zásadní vliv na formování osobnosti každého jedince. Proto je důležité se těmito vztahy zabývat, poznávat je a pracovat s nimi.

První kapitola práce je věnována definování rozličných pojmů, které jsou pro další kapitoly důležité. V druhé kapitole se věnuji klimatu ve třídě – druhům a činitelům. Další kapitola obsahuje základní informace ohledně klimatu školy. V poslední kapitole teoretické části jsou popsány metody, jakými se dá klima ve třídě zkoumat. Praktická část obsahuje výsledky dotazníkového šetření v konkrétních třídách. Cílem kvalifikační práce je představit klima ve třídách na základní škole.

TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINOVÁNÍ POJMŮ

Hned na začátku je třeba definovat důležité pojmy, které souvisí s klimatem třídy, aby nedošlo k jejich záměně nebo k nedorozumění během čtení práce. Těmito pojmy jsou: školní třída, prostředí a atmosféra.

Školní třída je malou sociální skupinou. Tvoří jí určitý počet jedinců, kteří společně vykonávají činnosti vedoucí ke společným cílům, jsou v dlouhodobé interakci způsobem „face to face“ a uvědomují si vzájemnou pospolitost. Její členové se řídí skupinovými normami, zaujímají různé pozice i role za relativně stálé struktury vztahů (Gillernová a Krejčová, 2012, s. 24). Školní třída je nejpočetněji zastoupený typ sociálního útvaru ve školské soustavě, který je na první pohled dobře definovatelný jako soubor žáků, který se převážně společně učí a je vyučován. Jednoduchost školní třídy jako malé sociální skupiny mizí, když konkrétní učitel vstoupí do konkrétní třídy a stane se součástí mnohostranné interakce a sítě vzájemných interakcí. Školní třída je základní malou sociální skupinou ve škole, je skupinou výchovnou a svým předmětem převažující učební činnosti se blíží pracovním skupinám (Hrabal, 2002, s. 56).

Školní třída funguje jako specifická malá sociální skupina od okamžiku, kdy se žáci sejdou. Už během prvních dnů formálně ustanovené třídy se začne strukturovat, může se ukázat, kdo bude mít důležité slovo a kdo bude spíše v pozadí (Rand, 2012, s. 215). Žákům se obtížně mění situace, kdy mají mezi ostatními nízký *sociální status*. Avšak během různých aktivit, kdy školní třída má příležitost fungovat jinak než v rámci běžného školního dne – např. různé kurzy na utužení vztahů nebo v rámci tréninku sociálních dovedností, seminářů – se může podařit dostat tyto jedince do situací, které jim umožní ukázat své kvality a korigovat své postavení ve třídě (Gillernová a Krejčová, 2012, s. 24).

Zlepšování vztahů ve třídě je jeden z nástrojů prevence šikany, jejíž obětí bývají právě děti s nízkým sociálním statutem, který je daný mírou autority, prestiže a uznání vzhledem k ostatním členům skupiny (Národní ústav pro vzdělávání, 2014). Zároveň s uspořádáním podle statusu (uspořádáním vertikálním) si žáci školní třídy tvoří strukturu podle *rolí*, které zaujmou (uspořádání horizontální). Přidělená role může být formální – ten, kdo se stará o nástěnku, zástupce třídy ve školní radě, ten, kdo zalévá květiny apod. Jiná rovina je neformální – rozdělí se role „zlobivce“, „třídního kašpárka“, „intelektuála“, „pomocníka“ apod. (Čapek, 2015, s. 12).

Školní třída je tvořena jedinci, kteří si jeden druhého nevybrali, vznikla tedy *uměle, formálně* (Gillnerová a Krejčová, 2012, s. 25). V praxi to znamená, že se v ní potkávají žáci s velmi různým zázemím, s odlišnými hodnotami, postoji či normami, jež na sebe mohou narážet a dostávat se do konfrontace. Je proto důležité, aby se školní třída za podpory učitelů ustálila na určitých společných normách a hodnotách a špěla ke skupině, jež nese znaky *neformální, referenční*. K tomu jí může pomoci školní prostředí jako takové – například pravidla různého typu (školní řád, pravidla jednotlivého učitele pro práci s konkrétní třídou apod.), příznivé klima ve školní třídě, příznivé vztahy mezi žáky navzájem i učiteli a žáky (Čapek, 2015, s. 13).

Dalším důležitým pojmem ve spojitosti s klimatem třídy je *prostředí třídy*. Prostředí je velice obecný termín, který v sobě obsahuje jiné aspekty než sociálně-psychologické. Patří sem například aspekty architektonické (vzhled učebny, její vybavení, velikost, tvar, rozmístění nábytku...), ergonomické (rozložení pracovních míst žáků a učitele, výběr a vhodnost nábytku, jeho rozmístění po třídě...), estetické a hygienické (výzdoba, osvětlení, vytápění, větrání), akustické (kvalita zvuku – akustika učebny, odraz zvuku, míra okolního hluku a šumu...) a další (Čapek, 2010, s. 108).

Posledním pojmem, který je nutno definovat je pojem, který je s klimatem často zaměňován a tím je *atmosféra třídy*. Je nutné si uvědomit, že na rozdíl od klimatu je atmosféra třídy jev krátkodobý a situační: během dne se ve třídě může vystřídat několik různých atmosfér, je zde vysoká míra proměnlivosti. Atmosféra se ve třídě může měnit každou vyučovací hodinu – např. jiná atmosféra je ve třídě před písemnou prací, po/při rvačce mezi žáky, po velké přestávce, při zkoušení apod. (Lašek, 2001, s. 85).

1.1 SOCIÁLNÍ KLIMA

Pod termín „sociální klima“ spadají dlouhodobé jevy, které jsou typické pro danou třídu a konkrétního učitele po dobu několika měsíců či let. Mezi hlavní činitele patří žáci v dané třídě, skupinky žáků, jednotlivci, všichni vyučující v dané třídě a učitelé jako jednotlivci. Sociální klima třídy je dále ovlivňované širšími jevy, jakými jsou klima školy a sociální klima učitelského sboru (Čapek, 2010, s. 108).

1.2 KLIMA A JEHO DRUHY

Klima může být rozděleno podle různých hledisek. Z té největší šíře ho můžeme rozdělit na **negativní** a **pozitivní**. V negativním klimatu panuje nedůvěra, žáci se vzájemně nerespektují,

zesměšňují, ruší a často dochází k šikaně. V pozitivním klimatu se naopak žáci podporují, vzájemně rozvíjejí a motivují k lepším výkonu (Helus, 2007, s. 203).

Klima se dá rozdělit i podle stylu komunikace ve vyučování na **suportivní** (vstřícné) a **defenzivní** (obranné). Suportivní klima je takové, kde se sdílí názory, pocity a myšlenky všech zúčastněných subjektů. Ve třídě, kde panuje takovéto klima, jsou žáci spokojení, chodí do ní rádi a mají nízkou absenci. Naopak panuje-li defenzivní klima, žáci se bojí chodit do školy vzájemně si nenaslouchají a skrývají své myšlenky a opravdové pocity. (Dvořáková, 2000, s. 38).

Klima se dá též rozdělit podle starého modelu Halpina a Crofta z roku 1963 na klima otevřené nebo uzavřené. Klima otevřené se dá charakterizovat vzájemnou důvěrou mezi žáky a učitelem. Ředitel podporuje učitelský sbor, který je nadšený pro práci. V tomto klimatu vládne přirozené nadšení pro věc. Oproti tomu uzavřené klima definují tak, že učitelé vzájemně nespolečně pracují, neangažují se a jsou až apatičtí (Čapek, 2010, s. 109).

Klima může být rozčleněno dle různých dalších hledisek:

- Podle stupně školy:
 - klima třídy v mateřské škole
 - klima třídy na prvním stupni
 - klima třídy na druhém stupni
 - klima třídy na střední škole
 - klima ve studijní skupině na vysoké škole apod.

- Podle typu školy:
 - klima třídy na gymnáziu
 - klima třídy na střední odborné škole
 - klima třídy na středním odborném učilišti

- Podle koncepce výuky:
 - klima třídy v „tradiční“ škole
 - klima třídy v „alternativní“ škole

- Podle zvláštností žáků:
 - klima třídy, kde dominují běžní neproblémoví žáci

- klima třídy s dominancí „problémových“ žáků
 - Podle zvláštností učitelů:
 - klima třídy, kde vyučuje začátečník
 - klima třídy, kde vyučuje zkušený učitel
 - klima třídy, kde vyučuje vynikající učitel
 - klima třídy, kde vyučuje učitel s patologickými rysy
 - Podle zvláštností vyučovacích předmětů
 - klima při naukových předmětech
 - klima při výchovných předmětech
 - Podle zvláštnosti prostředí
 - klima v tradiční učebně
 - klima při laboratorní výuce (Čáp a Mareš, 2001, s. 518).

2 KLIMA VE TŘÍDĚ

Klima ve školní třídě vzniká jako výsledek vzájemného působení učitelů a žáků v prostředí určité školy, vyjadřuje sociální procesy a vztahy zde probíhající. Je trvalejší sociální a emoční charakteristikou školní třídy. Klima školní třídy se projevuje například v soudržnosti třídy, ve vzájemné toleranci a snášenlivosti žáků, v přizpůsobivosti třídy zátěži nebo novým podmínkám, ve vztahu k učitelům i k učení, k motivaci i školní úspěšnosti (Čapek, 2018, s. 76).

Co vše zahrnuje pojem „klima ve třídě“?

- 1) spokojenost ve třídě – jakási míra pohody ve třídě, konflikty mezi žáky – sem řadíme hádky, rvačky i šikanu
- 2) soutěživost ve třídě – konkurenční vztahy, vzájemná podpora žáků
- 3) obtížnost učení – jak žáci prožívají obtížnost učiva, nároky školy
- 4) soudržnost třídy – vztahy (přátelské či nepřátelské) mezi žáky, pospolitost
- 5) pořádek při výuce – kázeň studentů při vyučování (Čapek, 2010, s. 110)

2.1 DRUHY

Klima ve třídě lze rozdělit na základě komunikačního a vyučovacího postupu učitele. Rozlišujeme dva základní typy komunikačního klimatu třídy:

- 1) **Suportivní** (podpůrné, vstřícné) – účastníci (žáci i učitelé) se vzájemně respektují, podporují se, dochází k otevřenému sdělování pocitů, potřeb, názorů, přání. Žáci jsou spokojeni a aktivní. Mají méně zameškaných hodin než žáci u druhého typu klimatu.
- 2) **Defenzivní** (obránné) – účastníci tohoto klimatu spolu soupeří, vzájemně se nerespektují, nenaslouchají si. Nedochází k otevřenému sdělování pocitů – ba naopak, žáci se často své pocity i názory bojí projevit nahlas a skrývají je. Vůči učiteli se žáci chovají manipulativně, podvádějí (Čapek, 2010, s. 112).

Mladší učitelé (s délkou praxe do 10 let) častěji navozují suportivní klima, zatímco starší učitelé s delší praxí 15–20 let) častěji navozují spíše defenzivní klima ve třídě (Čabálová, 2011, s. 252).

2.2 ČINITELE

Odborníci se v názorech, kdo je hlavním činitelem klimatu ve třídě, rozcházejí. Část se domnívá, že hlavní složkou jsou *žáci* a že jsou to zejména oni, kdo vytváří výsledné klima své třídy. Díky nim má každá třída něco osobitého, co si zachovává, ať už tam učí jakýkoliv učitel. Druhá část odborníků tvrdí, že jsou to *učitelé*, kteří v dané třídě vyučují, kdo ovlivňuje nejpodstatnějším způsobem klima ve třídě. Každá třída reaguje na jednotlivé učitele různě a každá třída má jiné preference. Prostřední cesta hovoří o tom, že klima ve třídě je dílo jak žáků, tak učitelů a na výsledném produktu se podílejí obě skupiny rovným dílem (Nash, 2013, s. 63).

Čapek (2010, s. 16–24) rozděluje výsledné třídní klima mezi učitele, žáky a rodiče, přičemž tvrdí, že největší význam mají v tomto směru učitelé. Zvláštní pozornost je třeba věnovat funkci třídního učitele, protože právě ve „své“ třídě musí pedagog vynaložit nejvíce úsilí; poznat žáky, vědět, co na ně platí a jak s nimi jednat, jakým způsobem rozvíjet jejich schopnosti, kdy je pobízet, kdy je brzdit. Třídní učitel je obhájcem svých žáků, motivátorem a sociálním vzorem.

V našich měřeních ten, kdo je nejčastějším zdrojem výpovědí o různých kvalitách klimatu třídy (a školy) je žák a jeho názor jako tvůrce klimatu a příjemce vzdělávání je rozhodující. Klima třídy výrazně ovlivňují kognitivní schopnosti jednotlivých žáků, jejich motivaci ke vzdělávání, zájmy a postoje žáků (Lašek, 2001, s. 54).

I když rodiče nemůžeme považovat za přímé tvůrce klimatu ve třídě, přesto do něj velmi zasahují jakožto „spolupříjemci“ školního vzdělávání svého dítěte. Takto mohou rodiče ovlivňovat klima třídy skrze dítě pozitivním (podpora vzdělávání, zodpovědný a individuální přístup k jejich dítěti...) i negativním způsobem (špatně mluví o učitelích, škole, kam dítě chodí; přenášejí na dítě nepodložené obavy – např. strach ze školy apod.), (Nash, 2013, s. 65).

3 KLIMA VE ŠKOLE

Jako klima školy je označován souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků vzdělávání v konkrétní škole, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho sociální vztahy a vzájemná komunikace všech účastníků, jejich prožitky, vnímání prostředí, emoce a další sociální a psychické procesy, které v nich děje ve škole vyvolávají. Mezi účastníky řadíme především žáky či studenty a pedagogický sbor (Čapek, 2018, s. 125).

3.1 DRUHY

V rámci klimatu školy rozlišujeme nejčastěji dva následující typy:

Otevřené klima školy – pozitivní; je charakteristické převládající vzájemnou důvěrou. Učitelé jsou zaujatí pro svou pedagogickou činnost, jejich chování se dá popsat jako otevřené a nepředstírané. Ředitel školy se svými podřízenými spolupracuje a jde jim příkladem. Pravidla chování a chodu školy jsou daná a jasná (Rodiče vítání, 2013)

Uzavřené klima školy – negativní; jedná se o opak otevřeného klimatu školy. Převládá vzájemná nedůvěra, učitelé nemají chuť se angažovat v pedagogické činnosti, k výsledkům svého pedagogického snažení jsou apatičtí a lhostejní. Ředitelovo chování je neosobní, nejeví pochopení pro své podřízené, školu řídí formálně a byrokraticky, nedovede ocenit pedagogické snažení učitelů (Lašek, 2001, s. 102).

Dále můžeme klima školy rozlišit např. na **autoritativní, demokratické a liberální** (podle klasických výchovných stylů), kdy v autoritativním klimatu školy panují špatné vztahy mezi žáky a učiteli, žáci si stěžují na tvrdou disciplínu a takřka nemožnost se zapojit do dění školy. Demokratické klima školy je charakteristické dobrými vztahy mezi žáky a učiteli, kdy učitelé žákům často pomáhají a podporují je. Liberální klima školy je charakteristické špatnými vztahy mezi žáky a učiteli a dobrými vztahy mezi žáky. Žáci nemají ze školy strach, ale pocítují nechuť k učení, chybí zde řád. (Rand, 2012, s. 63).

3.2 ČINITELE

Mezi determinanty klimatu ve škole řadíme:

- Charakteristiky školy (typ školy a její zaměření, vzdělávací program školy a základní aspekty jeho realizace, způsob vedení – osobnost a charakter ředitele, vybavení školy, její velikost, umístění v prostředí apod.);
- Specifika předmětů a souvisejících pedagogických situací (postupy a metody vyučování v různých předmětech a modifikacích vyučovacích jednotek – vyučování v běžných hodinách či projektové, laboratorní cvičení, praxe aj.);
- Charakteristiky učitelů a jejich stylů výuky, způsobu komunikace se žáky, jejich profesní kompetence i dílčí profesní dovednosti;
- Specifika školních tříd (věkové a genderové odlišnosti, počty žáků ve školní třídě, vztahy mezi žáky);
- Osobnostní charakteristiky žáků (temperamentové i charakterové vlastnosti, zejména motivačně-volní zvláštnosti, studijní styl žáků, sociální zralost aj.), (Gillernová a Krejčová, 2012, s. 28).

4 METODY ZKOUMÁNÍ KLIMATU

Výzkumné metody zkoumání klimatu můžeme rozdělit na kvantitativní a kvalitativní. Kvantitativní výzkum je metoda standardizovaného vědeckého výzkumu, který popisuje jevy pomocí proměnných, které jsou sestrojeny tak, aby měřily určité vlastnosti. Výsledky takových měření jsou pak zpracovány a interpretovány převážně pomocí tabulek a graficky. Kvantitativní výzkum se často soustředí na rozsáhlé společenské otázky a zkoumá objemnější okruh informací. Naproti tomu kvalitativní výzkum pracuje s perspektivou, kterou se výzkumník snaží u daných subjektů přejímat. Cílem kvalitativního výzkumu je porozumět akcím a jejich významům v daném sociálním kontextu. Následná analýza je prováděna z velkého množství informací, ale o malém počtu jedinců (Skutil, 2011, s. 34).

Jako hlavní nástroj u kvantitativní metody se používá dotazník, který je k tomuto účelu velice dobře využitelný. Existuje celá řada dotazníků sestavená pro mladší žáky i starší studenty. Mezi nejčastěji užívané dotazníky patří: dotazník B3 a B4, dotazník MCI, dotazník CES, dotazník LEI, dotazník SCCQ a další (Čapek, 2010, s. 93).

Hlavními zástupci kvalitativní metody jsou pozorování a rozhovor. U první metody záleží, jakou roli ve třídě hraje pozorovatel, zda se jedná o třídního učitele, ředitele nebo zcela jinou osobu. V posledních dvou případech může být velice zavádějící. Rozhovor je velmi vhodným prostředkem šetření klimatu. Intenzivní dialog, je vhodnou součástí každého zjišťování klimatu (Chráška, 2016, s. 58).

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části jsem se zaměřila nejprve na kvantitativní zkoumání fenoménu klimatu ve třídě v následujících třídách: 5.A, 5.B, 6.A, 6.B a 6.C. Zkoumání jsem uskutečnila na škole, kde působím (ZŠ Komenského v Kralupech nad Vltavou). Všichni žáci těchto tříd vyplnili přiložené dotazníky.

V druhé části praktické části jsem se věnovala krátkému kvalitativnímu výzkumu klimatu ve třídě 5.B. Kvalitativní výzkum jsem prováděla pomocí řízeného rozhovoru s jednotlivými žáky.

6 CÍLE PRAKTICKÉ ČÁSTI

Tématem mé práce je sociální klima ve třídě na ZŠ. Cílem praktické části proto je zmonitorovat klima v pátých a šestých ročnících. Dalším cílem je na základě stanovených hypotéz popsat a porovnat klima v jednotlivých třídách.

Páté a šesté ročníky jsem si vybrala, protože v nich učím (byť ne úplně ve všech třídách) a dané žáky znám. Dále se chci více zaměřit na třídu 5.B, neboť se jedná o třídu, kde jsem třídní a její klima je pro mě velice důležité.

Předpokládané *hypotézy*, které jsem vytvořila na základě odborné literatury, své praxe a s naší školní speciální pedagožkou:

- 1) Vnímání aktuálního klimatu bude dosahovat vyšších hodnot v oblasti třenic a soutěživosti než vnímání preferovaného klimatu (tato hypotéza je založená převážně na pozorování).
- 2) Vnímání preferovaného klimatu bude dosahovat vyšších hodnot v oblasti soudržnosti tříd a spokojenosti než vnímání aktuálního klimatu.
- 3) Ve třídě 5.B budou hodnoty aktuálního (reálného) klimatu v oblastech spokojenosti a soudržnosti třídy větší než ve třídě 5.A.
- 4) V šestých ročnících budou nejvyšší hodnoty v aktuálním (reálném) klimatu v oblastech spokojenosti a soudržnosti ve třídě 6.C.

6.1 POPIS TŘÍD

Ještě před kapitolou „Dotazníkové šetření“ jsem se rozhodla pro stručné popsání tříd; třída 5.A v loňském roce fungovala velice soudržně a jednotně, avšak v tomto roce se jim změnila paní učitelka

třídní (po čtyřech letech), celkem 4 žáci ze třídy odešli (kvůli změně bydliště a školy) a celkem 8 nových žáků přišlo. Třída se teď potýká s tím, že je poněkud rozčleněná: „staří“ žáci dost vyčleňují žáky nové a celá třída si zvyká na novou paní učitelku, která se vrátila po mateřské dovolené.

Třída 5.B je třída, ve které od loňského roku působím jako třídní učitelka. Ve třídě je spousta dětí s IVP, poruchami chování a pár dětí ze sociálně slabších rodin. V loňském roce jsme ze začátku naráželi na spousty problémů, následně jsme si stanovili pravidla chování a každý týden (2x) jsme vyhodnocovali, jak se žákům daří tato pravidla dodržovat. Byť to zabralo spoustu času, myslím, že to mělo pozitivní vliv, neb i když nám do třídy též přišli noví žáci (3), třída funguje vcelku dobře, žáci drží při sobě a pomáhají si.

Třída 6.A je takzvaně „matematicky výběrová třída“ což znamená, že žáci v pátých ročnících psali znalostní test z matematiky, pokud chtěli do této třídy. Třída funguje bez větších problémů, je zde vidět zájem o učení, avšak pospolitost a vzájemná podpora žáků se nezdá být na první pohled nijak velká.

Třída 6.B není na rozdíl od 6.A nebo 6.C nijak zaměřená. Loni se v této třídě řešilo velké množství kázeňských problémů a letos se zdá být situace dost podobná. Dalším problémem této třídy je, že chybí takzvané „hnací koně“ – žáci, kteří by svou zvědavostí či rychlostí poháněli a motivovali ostatní žáky.

Třída 6.C je takzvaně „jazykově výběrová třída“ což znamená, že žáci v pátých třídách psali testy z anglického jazyka, pokud chtěli do této jazykové třídy. Třída působí (zatím) bez jakýchkoliv problémů a z šestých ročníků se zdají být nejpospolitější (např. velice dobře zde funguje rozdělování do skupin, skupinové práce, třída nemá problém s přednesem referátů/prezentací apod.).

7 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

K dotazníkovému šetření jsem si vybrala MCI dotazník neboli „Naše třída“, jehož autory jsou Australané B. J. Frazer a D. L. Fisher. Tento dotazník vzniknul v roce 1986 zjednodušením (a hlavně zkrácením) dotazníku LEI a roku 1988 byl J. Laškem přeložen do českého jazyka. Dotazník má dvě formy: *aktuální*, zjišťující současné klima třídy a *preferovanou*, zjišťující přání žáků, vztahující se ke klimatu jejich třídy. Dotazník je konstruovaný pro žáky 3. – 6. tříd základní školy tzn. věkově do rozmezí 8–12 let. Každá forma dotazníku obsahuje 25 otázek a časově zabere cca 15 minut.

Dotazník zkoumá sociální klima ve třídě podle 5 hledisek neboli proměnných:

- 1) Spokojenost ve třídě – míra spokojenosti žáků ve třídě, pohoda ve třídě, vztah žáka ke své třídě celkově.
Zkoumají otázky číslo: 1, 6, 11, 16 a 21.
- 2) Třenice ve třídě – míra napětí, sporů, rvaček, komplikace ve vztazích.
Zkoumají otázky číslo: 2, 7, 12, 17 a 22.
- 3) Soutěživost ve třídě – míra soutěživosti, předhánění se ve třídě, konkurenční vztahy mezi žáky, neúspěchy, snahy o vyniknutí.
Zkoumají otázky číslo: 3, 8, 13, 18 a 23.
- 4) Obtížnost učení – do jaké míry je pro žáky učivo náročné, namáhavé. Jak se vypořádávají s nároky, které na ně učivo klade.
Zkoumají otázky číslo: 4, 9, 14, 19 a 24.
- 5) Soudržnost třídy – míra pospolitosti ve třídě, přátelské a nepřátelské vztahy ve třídě.
Zkoumají otázky číslo: 5, 10, 15, 20 a 25.

Každá otázka, na kterou žák odpoví „Ano“, se počítá za 3 body, každá odpověď „Ne“ za 1 bod. Tam, kde je v řádku u nabídnuté dvojice odpovědí písmeno R (otázky č. 6, 9, 10, 16, 24), se skóruje opačně („Ano“ za 1 bod, „Ne“ za 3 body). Nevyplněný řádek, či chyba (špatně vyplněný řádek) se skóruje za 2 body.

Během jednoho týdne jsem žákům předložila dotazník s preferovanou formou. Po uplynutí dvou týdnů jsem pak zadala aktuální formu. Vzhledem k tomu, že ve většině těchto tříd učím já anebo moji kolegové, nebyl problém v tom, aby se dotazníkového šetření zúčastnili všichni žáci. Před zadáváním dotazníku jsem žáky upozornila, že každý by měl odpovídat sám za sebe, neopisovat a neradit se mezi sebou, jakou odpověď zvolit, protože cílem je zjistit, jak každý určitý žák vidí svou třídu a jaké klima prožívá. Dotazník NENÍ anonymní. Žáci byli též upozorněni, že se nejedná o žádnou zkoušku, nic se nebude známkovat do jejich prospěchu – nejsou zde dobré a špatné odpovědi. Dále jsem jim sdělila, že je nutné si každou větu řádně přečíst a u každé otázky zakroužkovat buď ANO nebo NE (pokud daný žák s tvrzením souhlasí, udělá kroužek kolem ANO, pokud s daným výrokiem nesouhlasí, udělá kroužek kolem NE). V případě chyby je možné odpověď přeškrtnout úplně a na novo zakroužkovat „správnou“ variantu.

Před začátkem vyplňování dotazníku jsem ve všech třídách se žáky dotazník pročetla a v případě dotazů jsme si je společně zodpověděli (např. nejasnosti ohledně některých otázek). Samotné vyplňování zabralo v průměru 15 minut – v pátých třídách trvalo déle, protože někteří žáci čtou pomaleji.

Tabulka 1: Počty chlapců a dívek v jednotlivých třídách

Třída	Chlapci	Dívky	Celkem
5.A	18	10	28
5.B	12	15	27
6.A	9	14	23
6.B	12	12	24
6.C	17	11	28

8 ANALÝZA DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Data byla nasbírána ve dvou fázích – nejprve jsem provedla šetření preferované formy vnímání klimatu školní třídy a poté s dvoutýdenním odstupem (někteří autoři doporučují týdenní odstup, někteří dvoutýdenní – přiklonila jsem se k druhé variantě) jsem rozdala dotazníky ohledně aktuální formy klimatu školních tříd. Vyplněné dotazníky jsem následně vyhodnotila a nasbíraná data zapsala do grafů a tabulek. Nasbíraná data porovnávám s výsledky celorepublikového šetření, které provedl dr. Jan Lašek.

Tabulka 2: Výsledky dotazníkového šetření J. Laška – Preferované klima

Preferované klima	Aritmetický průměr	Pásmo běžných hodnot
Spokojenost	13,24	10,8 – 15
Třenice	5,75	5 – 7,21
Soutěživost	10,74	8,23 – 13,25
Obtížnost učení	6,09	5 – 7,88
Soudržnost třídy	13,02	11,0 – 14,97

Tabulka 3: Výsledky dotazníkového šetření J. Laška – Aktuální klima

Aktuální klima	Aritmetický průměr	Pásmo běžných hodnot
Spokojenost	12,20	10,0 – 14,4
Třenice	9,97	6,9 – 13,1
Soutěživost	12,34	9,7 – 14,8
Obtížnost učení	8,67	6,2 – 11,1
Soudržnost třídy	9,63	6,4 – 12,9

8.1 PREFEROVANÉ KLIMA

8.1.1 PÁTÉ ROČNÍKY

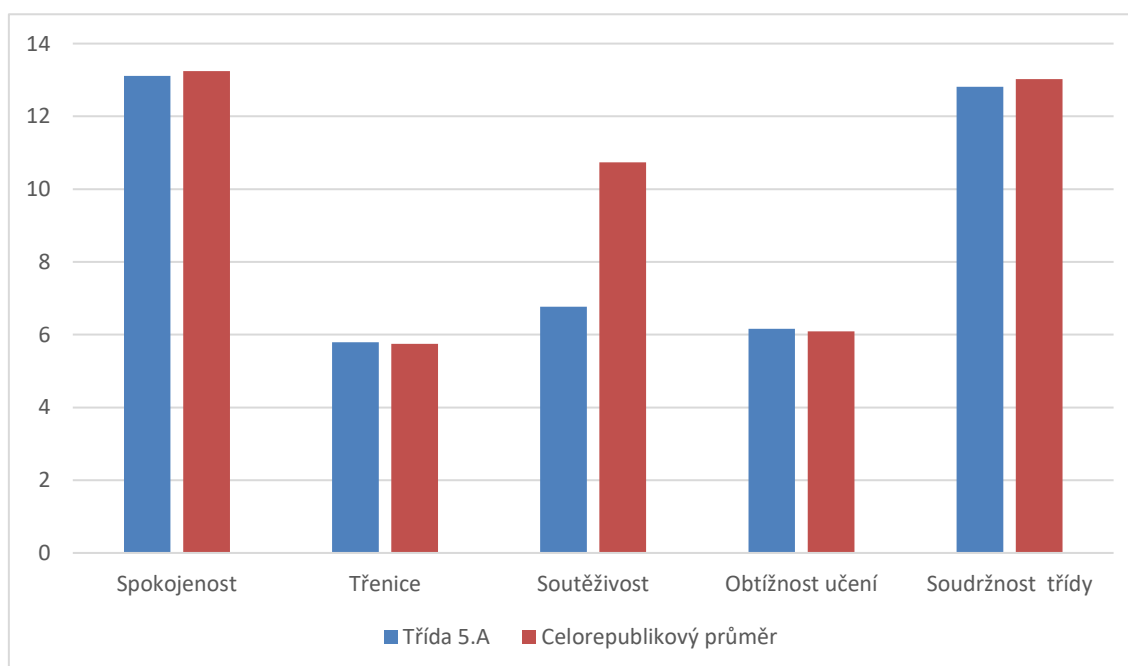
Třída 5.A:

Třída 5.A má celkem 28 žáků, z toho 18 chlapců a 10 dívek.

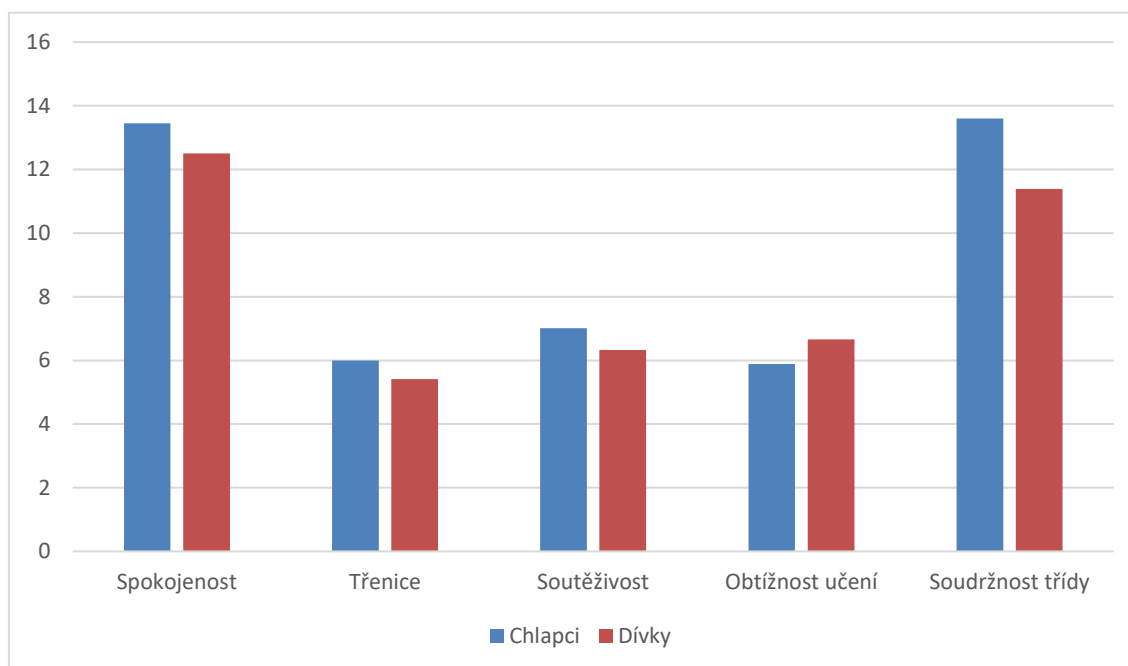
Tabulka 4: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.A – Preferované klima

	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	13,11	13,45	12,5
Třenice	5,79	6,00	5,41
Soutěživost	6,77	7,01	6,33
Obtížnost učení	6,16	5,88	6,66
Soudržnost třídy	12,81	13,6	11,39

Graf 1: Porovnání výsledků 5.A s celorepublikovým průměrem – Preferované klima

Graf 2: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.A – Preferované klima

V prvním grafu vidíme, že téměř ve všech proměnných je třída 5.A na velmi podobné úrovni jako celorepublikový průměr. Největší rozdíl je v soutěživosti, kde třída dosáhla výrazně nižší hodnoty, než je celorepublikový průměr. Z toho vyplývá, že preference třídy a její touha po soutěživosti je menší než celorepublikový průměr.

Mezi chlapci a dívkami jsou drobné rozdíly; chlapci ve většině proměnných dosahují větších hodnot než dívky, kromě obtížnosti učení. V této třídě je více chlapců, můžeme proto výsledky vnímat tak, že chlapci by si na základě těchto výsledků přáli být ve třídě spokojenější a soudržnější, zatímco dívky by byly pro nepatrné zvýšení náročnosti učiva.

Třída 5.B:

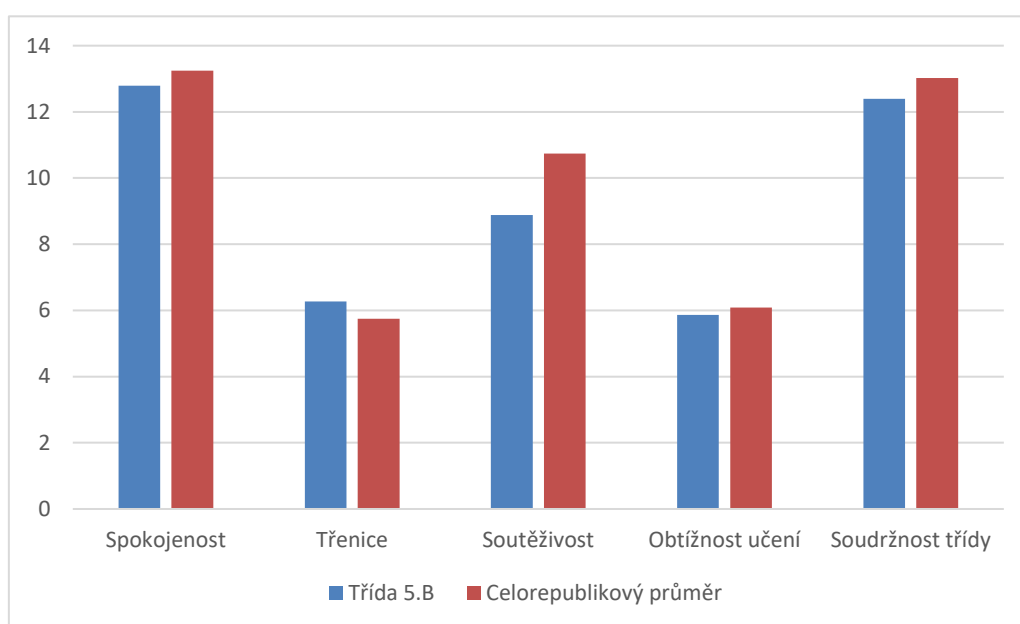
Třída 5.B má celkem 27 žáků, z toho 12 chlapců a 15 dívek.

Tabulka 5: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.B – Preferované klima

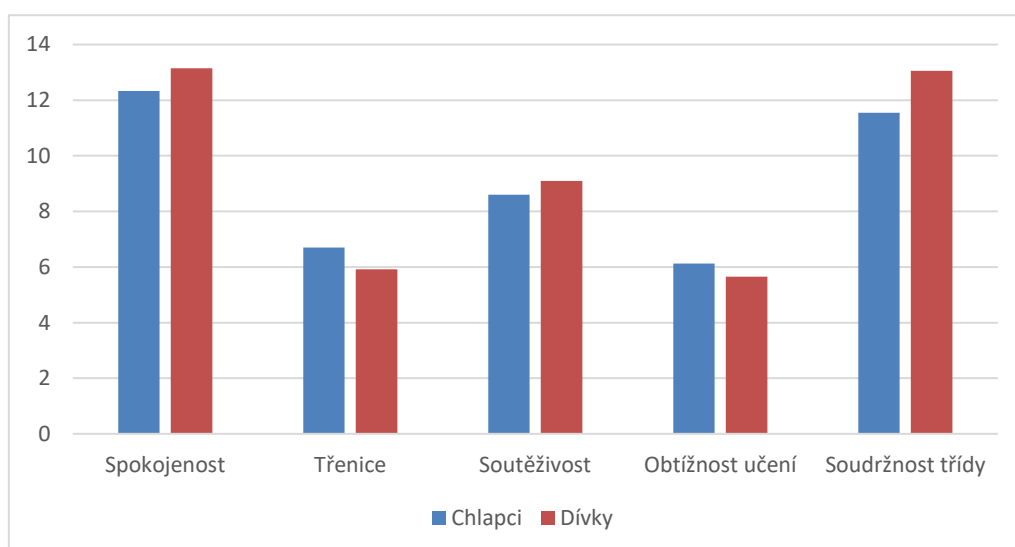
	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	12,79	12,33	13,15

Třenice	6,27	6,70	5,92
Soutěživost	8,88	8,60	9,10
Obtížnost učení	5,86	6,12	5,65
Soudržnost třídy	12,39	11,55	13,06

Graf 3: Porovnání výsledků 5.B s celorepublikovým průměrem – Preferované klima

Graf 4: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.B – Preferované klima

Z prvního grafu je patrné, že stejně jako v předchozím případě největší rozdíl mezi výsledkem 5.B a celorepublikovým průměrem je v soutěživosti, ani tato třída nemá příliš silnou touhu po zvýšení soutěživosti ve třídě. Ostatní hodnoty jsou s celorepublikovým průměrem velice podobné.

Co se týká druhého grafu, je zřetelné, že dívky by si přály větší spokojenost a soudržnost třídy, zatímco chlapci dosahují vyšších hodnot v kategoriích třenice a obtížnosti učení.

8.1.2 ŠESTÉ ROČNÍKY

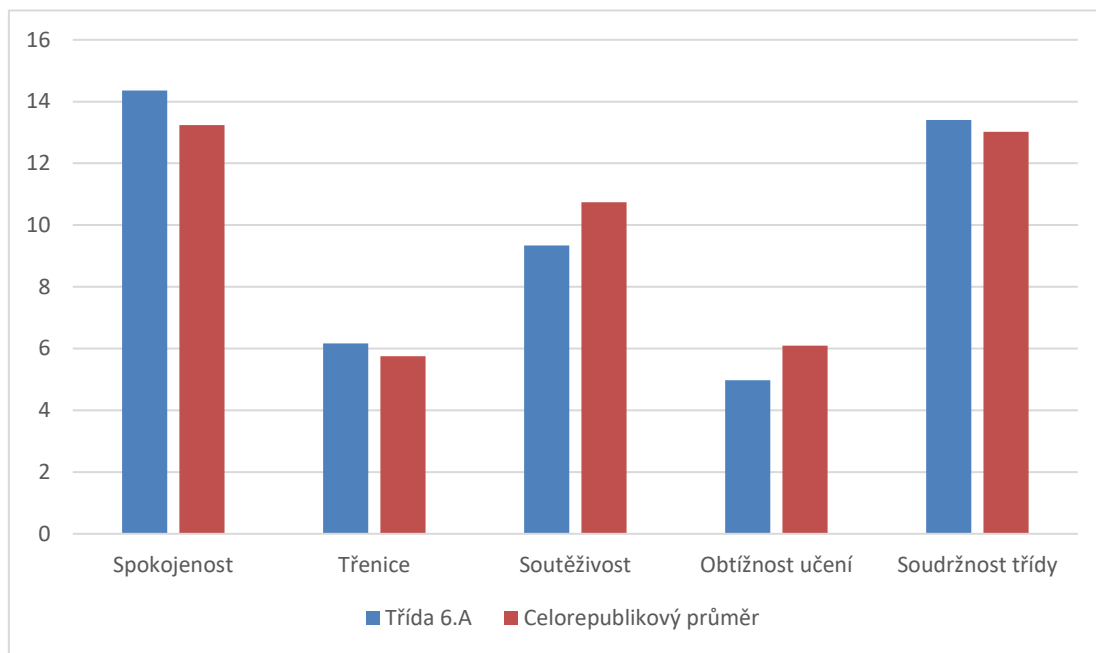
Třída 6.A:

Třída 6.A má celkem 23 žáků, z toho 14 dívek a 9 chlapců.

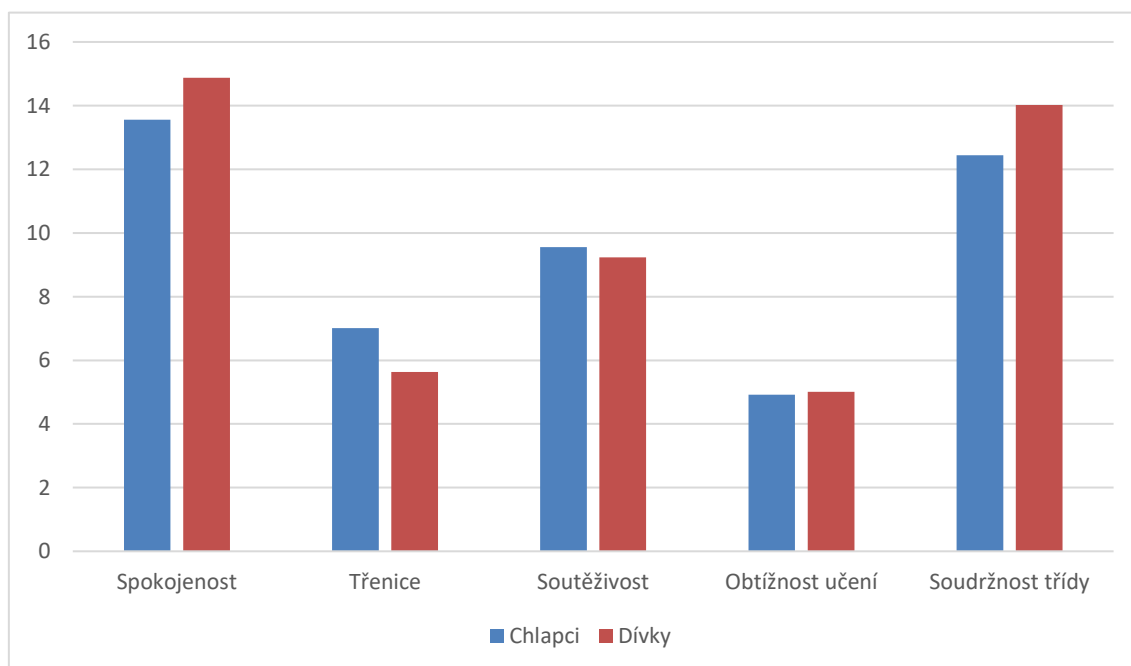
Tabulka 6: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.A – Preferované klima

	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	14,36	13,56	14,87
Třenice	6,17	7,01	5,63
Soutěživost	9,34	9,56	9,23
Obtížnost učení	4,97	4,92	5,01
Soudržnost třídy	13,40	12,44	14,02

Graf 5: Porovnání výsledků 6.A s celorepublikovým průměrem – Preferované klima

Graf 6: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.A – Preferované klima

Z prvního grafu můžeme vidět, že třída 6.A dosahuje vyšších hodnot, než je průměr v kategoriích „Spokojenost“, „Třenice“ a „Soudržnost třídy“. Z toho můžeme vyčíst, že třída by si přála být soudržnější a spokojenější, zatímco ale má potřeby třenic.

Ve spokojenosti i soudržnosti jsou rozdíly i v samotné třídě, kdy v obou kategoriích dosahují vyšších hodnot dívky. Zatímco chlapci vykazují vyšší hodnoty v třenicích a soutěživosti. Obtížnost učení vychází u obou pohlaví na podobno.

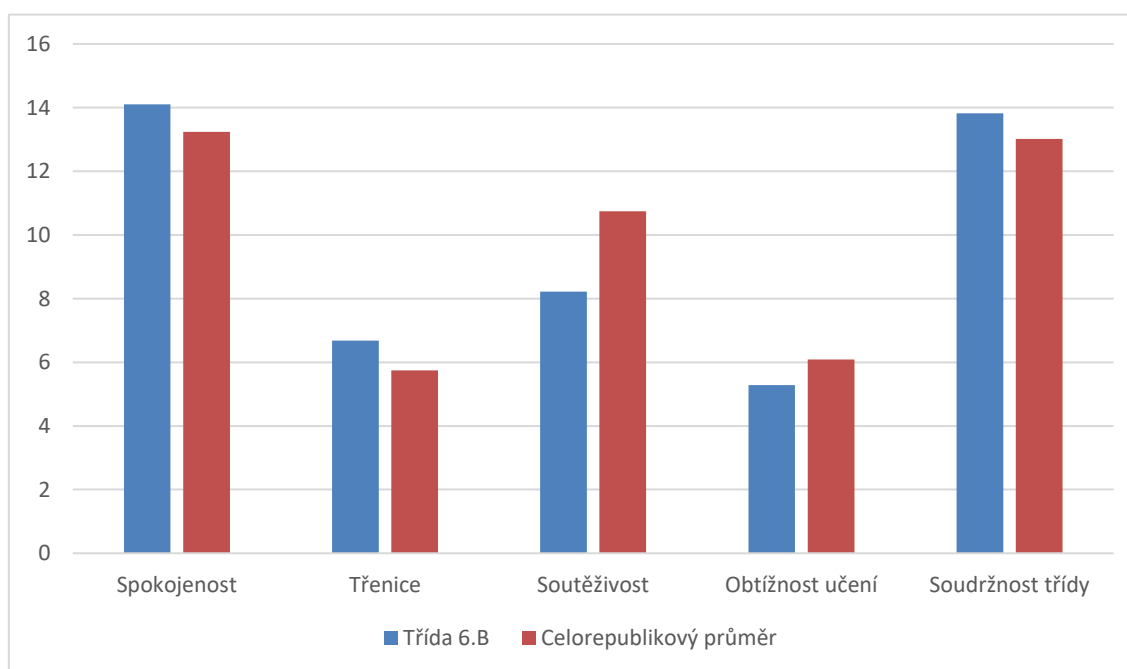
Třída 6.B:

Třída 6.B má celkem 24 žáků, z toho 12 dívek a 12 chlapců.

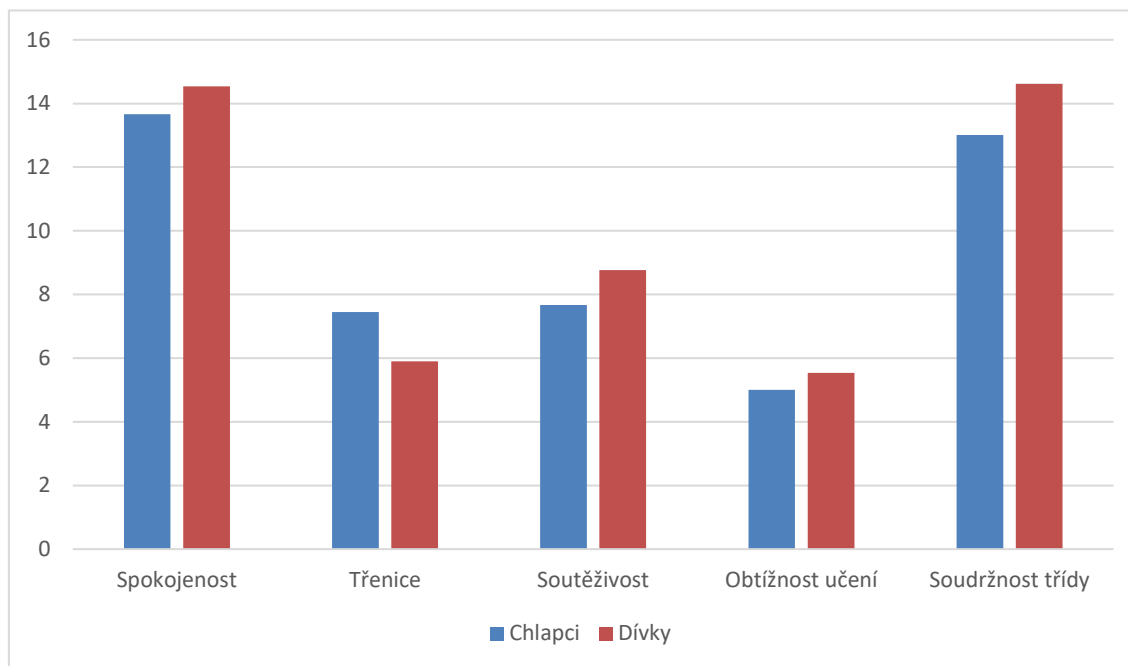
Tabulka 7: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.B – Preferované klima

	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	14,10	13,66	14,54
Třenice	6,68	7,45	5,90
Soutěživost	8,22	7,67	8,77
Obtížnost učení	5,28	5,01	5,54
Soudržnost třídy	13,82	13,01	14,62

Graf 7 Porovnání výsledků 6.B s celorepublikovým průměrem – Preferované klima

Graf 8: porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.B – Preferované klima

V prvním grafu vidíme, že hodnoty, které jsou opět vyšší, než je celorepublikový průměr, jsou „Spokojenost“, „Třenice“ a „Soudržnost třídy“. Žáci v této třídě by též chtěli být spokojenější, soudržnější, ale opět si nedovedou odpustit třenice. Kategorie, ve kterých jsou naopak hodnoty nižší jsou „Soutěživost“ a „Obtížnost učení“.

Dívky mají ve všech proměnných vyšších hodnoty nežli chlapci, kteří mají vyšší hodnotu u třenic. Z toho můžeme soudit, že jsou to spíše dívky, které by chtěli, aby třída byla spokojenější a soudržnější.

Třída 6.C:

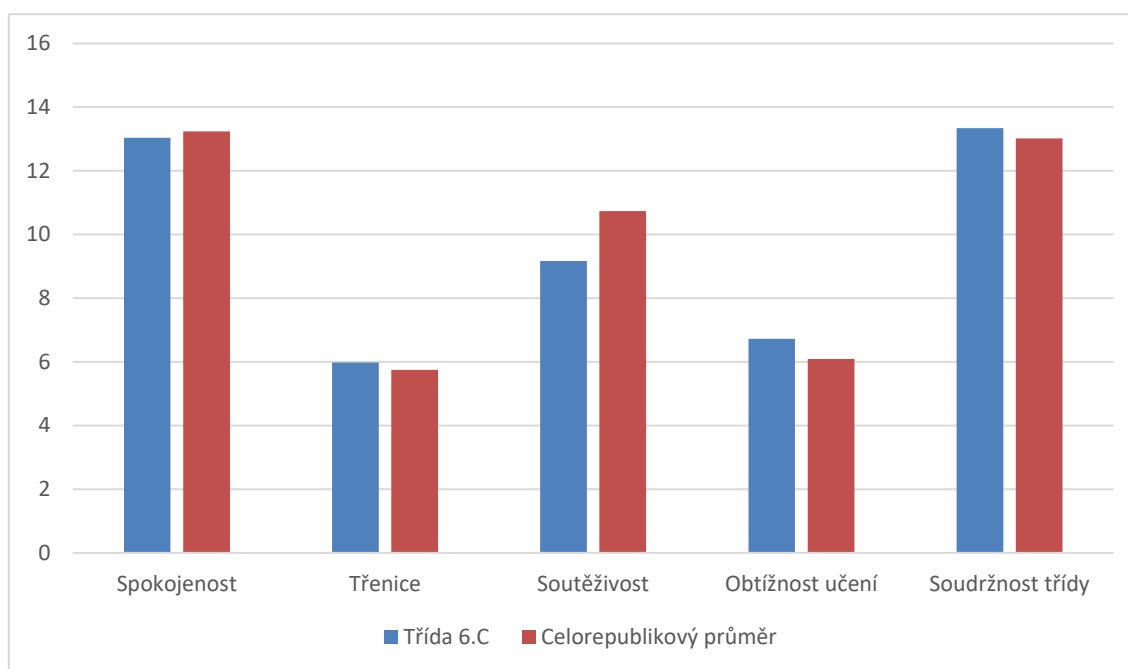
Třída 6.C má celkem 28 žáků, z toho 11 dívek a 17 chlapců.

Tabulka 8: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.C – Preferované klima

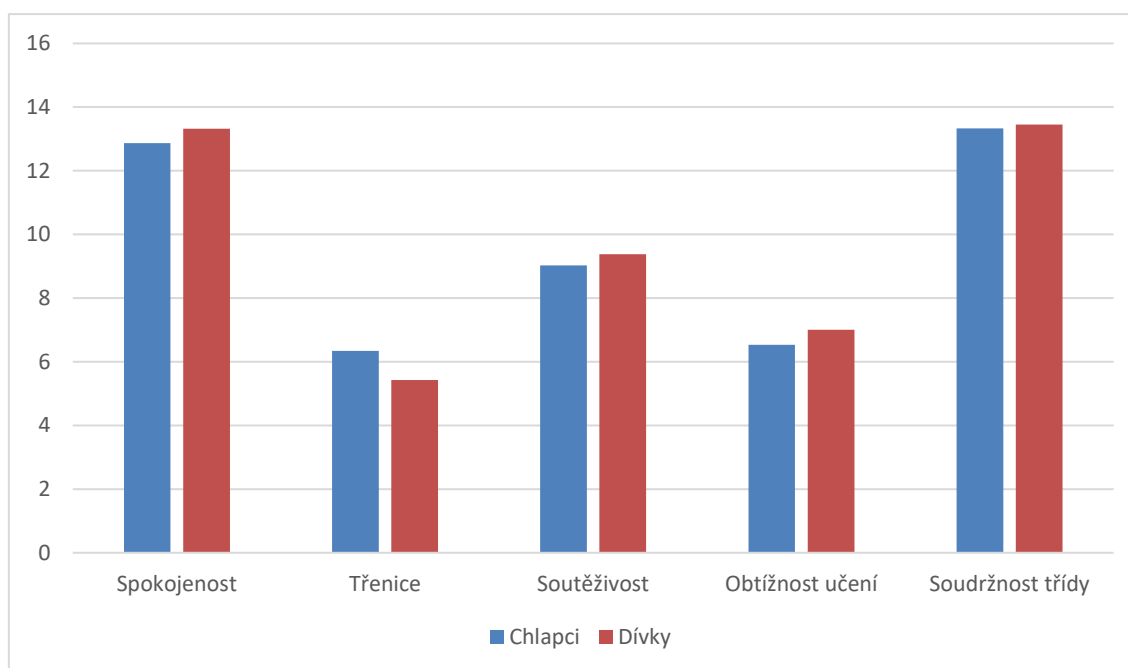
	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	13,04	12,87	13,32
Třenice	5,98	6,34	5,43
Soutěživost	9,17	9,03	9,38

Obtížnost učení	6,72	6,53	7,01
Soudržnost třídy	13,34	13,33	13,45

Graf 9: Porovnání výsledků 6.C s celorepublikovým průměrem – Preferované klima

Graf 10: porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.C – Preferované klima

Z prvního grafu můžeme vyčíst, že hodnoty třídy 6.C jsou mimo „Soutěživost“ a „Obtížnost učení“ velice podobné průměru. Naopak „Soutěživost“ je opět nižší, než celorepublikový průměr a naproti tomu „Obtížnost učení“ je vyšší.

Z druhého grafu vyplývá, že jsou to opět dívky, kdo by si přál být ve třídě spokojenější. U soudržnosti jsou naopak hodnoty pro chlapce i dívky vyrovnané. Chlapci mají opět náskok ve třenicích, byť hodnota je nižší, než u 6.A nebo 6.B.

8.2 AKTUÁLNÍ KLIMA

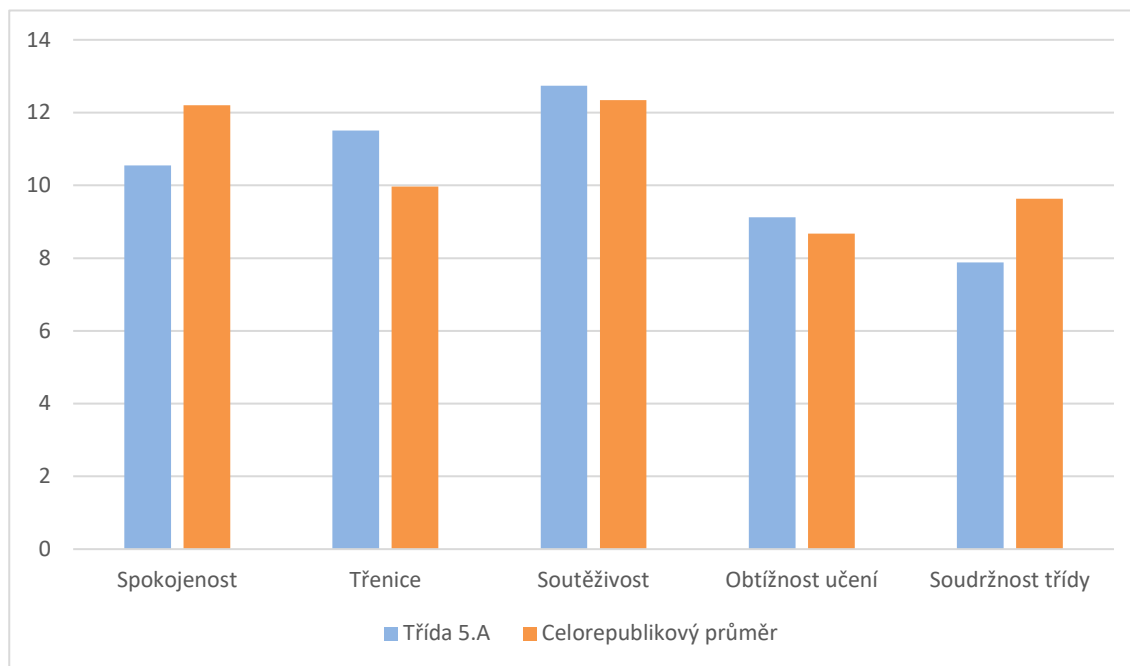
8.2.1 PÁTÉ ROČNÍKY

Třída 5.A:

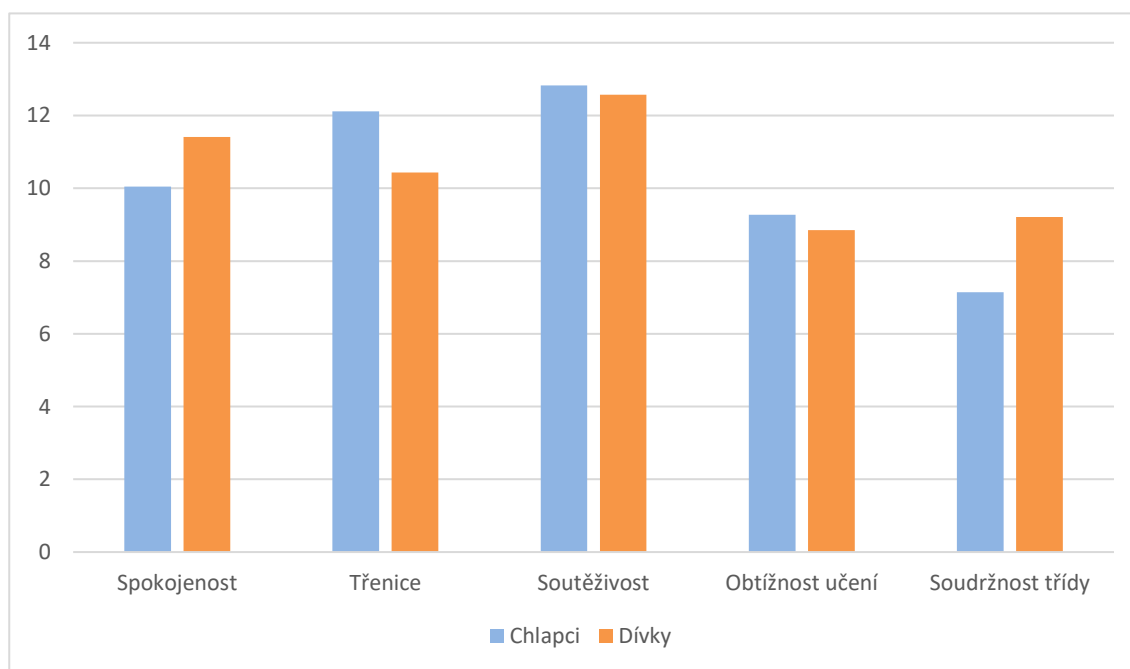
Tabulka 9: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.A – Aktuální klima

	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	10,55	10,05	11,41
Třenice	11,51	12,11	10,43
Soutěživost	12,74	12,83	12,57
Obtížnost učení	9,12	9,27	8,85
Soudržnost třídy	7,88	7,14	9,21

Graf 11: Porovnání výsledků 5.A s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima

Graf 12: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.A – Aktuální klima

Z prvního grafu vidíme, že v kategoriích „Spokojenost“ a „Soudržnost třídy“ jsou hodnoty 5.A nižší, než je celorepublikový průměr. Naopak výrazně vyšší hodnota je v kategorii „Třenice“. V kategoriích „Soutěživost“ a „Obtížnost učení“ je mírně vyšší. Žáci ve třídě nejsou příliš spokojeni, nemají přílišný pocit soudržnosti a hodně vnímají třenice. Druhý graf ukazuje, že dívky se ve třídě

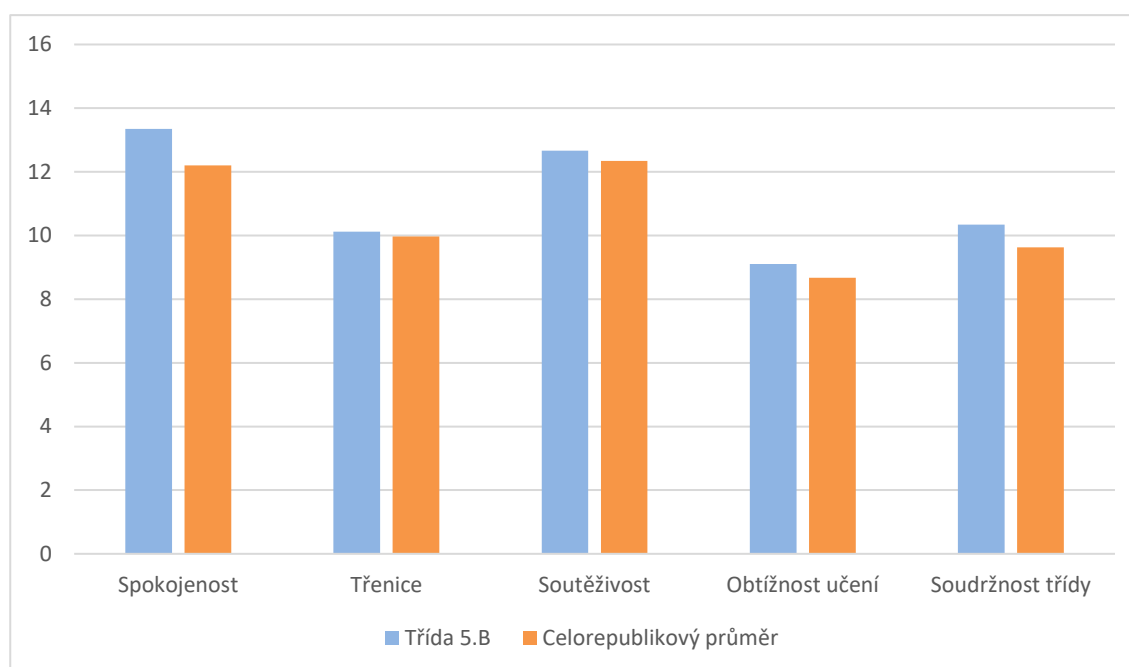
cítí spokojeněji a soudržněji. Třenice též vnímají výrazně méně než chlapci – z toho můžeme vyvodit, že ke třenicím dochází spíše v chlapské části kolektivu (ve třídě je 18 chlapců a 10 dívek).

Třída 5.B:

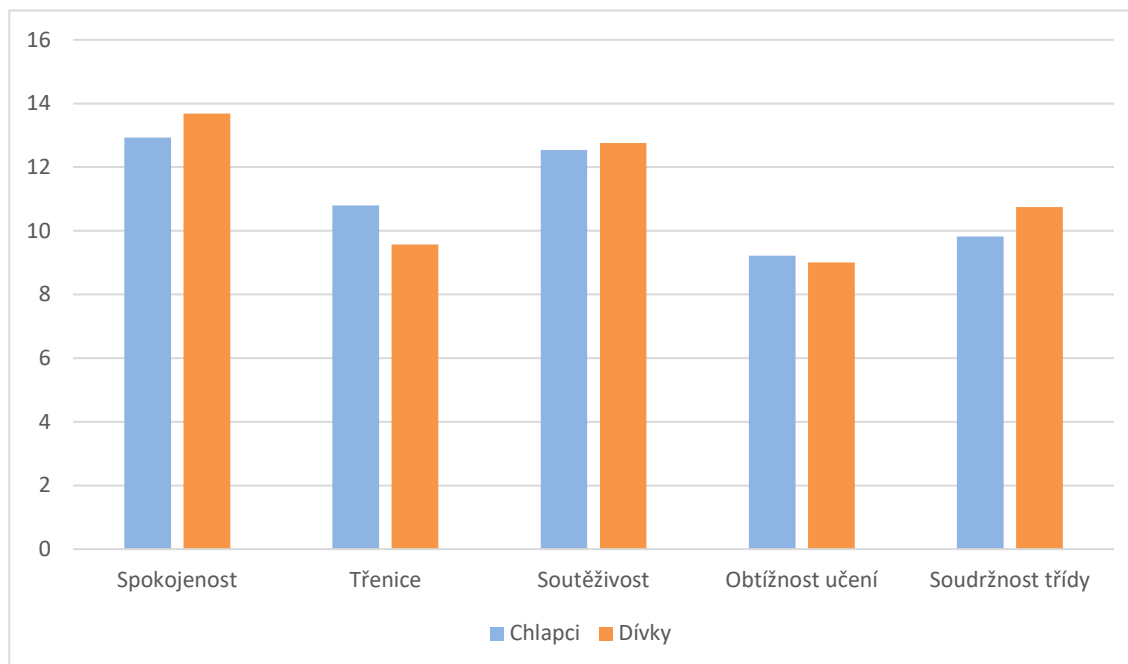
Tabulka 10: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.B – Aktuální klima

	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	13,35	12,93	13,68
Třenice	10,12	10,80	9,57
Soutěživost	12,66	12,54	12,76
Obtížnost učení	9,10	9,22	9,01
Soudržnost třídy	10,34	9,82	10,75

Graf 13: Porovnání výsledků 5.B s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima

Graf 14: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.B – Aktuální klima

Třída 5.B dosahuje téměř ve všech kategoriích vyšších výsledků, než je celorepublikový průměr. Na základě prvního grafu můžeme říct, že žáci si ve třídě přijdou spokojení i přes existenci nějakých třenic. Obtížnost učení žáci vnímají více – hodnota je mírně větší, než je celorepublikový průměr.

Ve druhém grafu vidíme podobný jev jako u 5.A, kdy dívky si přijdou ve třídě spokojenější a třenice vnímají méně než chlapci. Soutěživost a obtížnost učení vnímají chlapci i dívky podobně.

8.2.2 ŠESTÉ ROČNÍKY

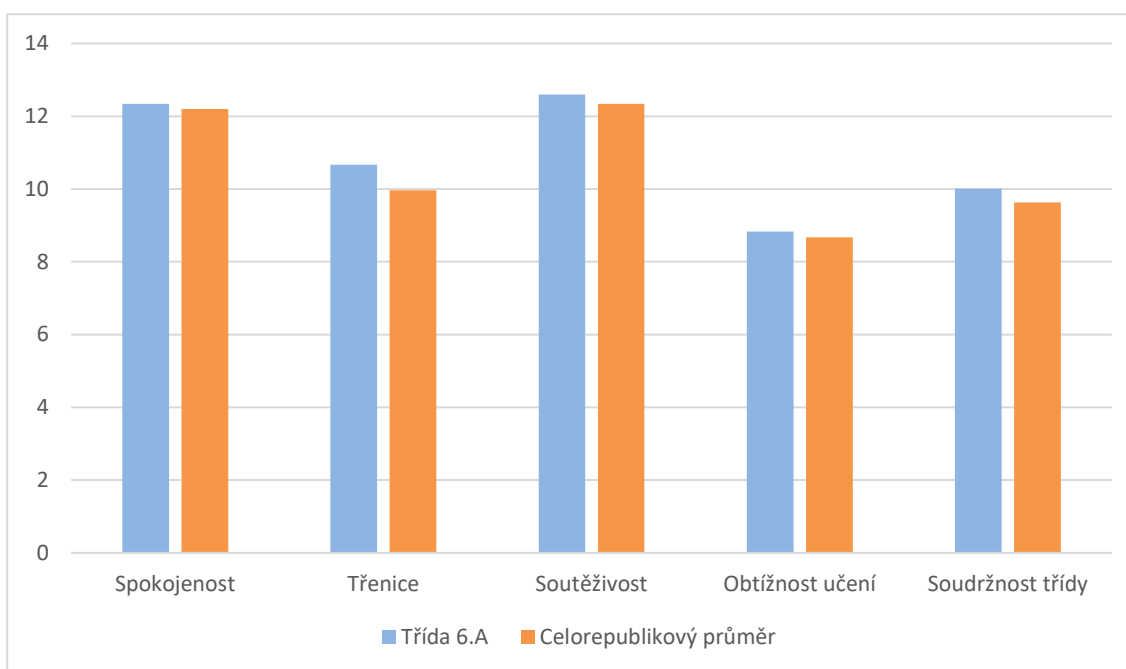
Třída 6.A:

Tabulka 11: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.A – Aktuální klima

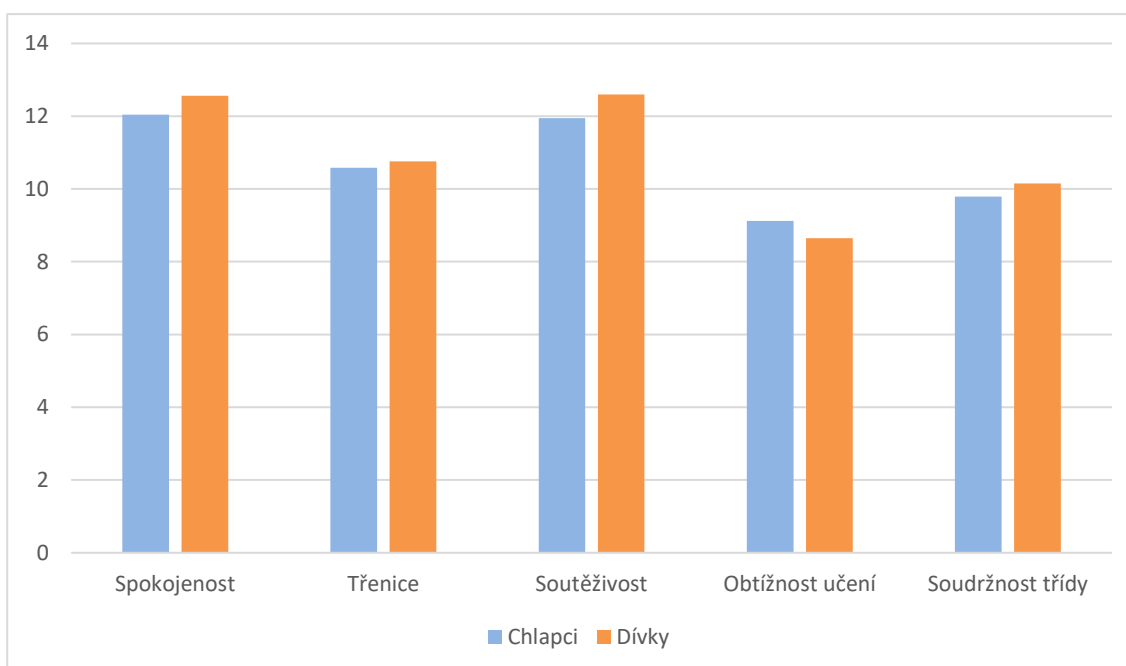
	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	12,34	12,04	12,56
Třenice	10,67	10,58	10,67
Soutěživost	12,35	11,95	12,60

Obtížnost učení	8,83	9,12	8,65
Soudržnost třídy	10,01	9,79	10,15

Graf 15: Porovnání výsledků 6.A s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima

Graf 16: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.A – Aktuální klima

Z prvního grafu vidíme, že všechny hodnoty jsou velice blízko průměru – jediná kategorie, kde třída 6.A výrazněji převyšuje průměr, je kategorie „Třenice“.

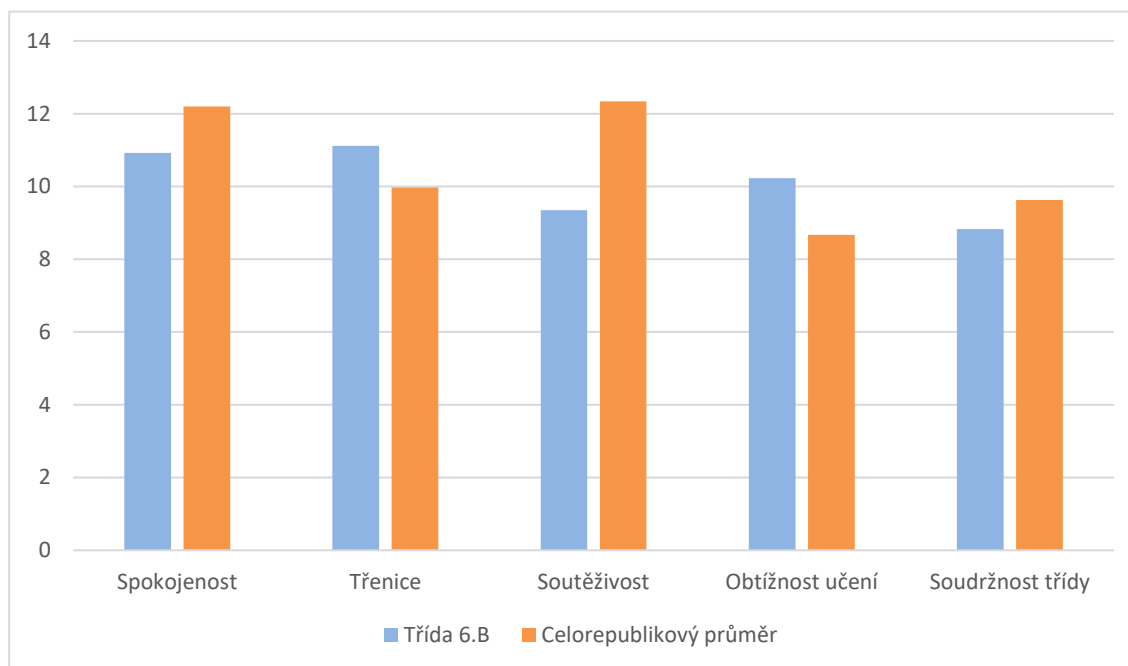
Zajímavé je, že vyšší hodnotu u třenic mají dívky, které zároveň mají vyšší hodnoty i u spokojenosti a soudržnosti třídy. Obtížnost učení vnímají více chlapci.

Třída 6.B:

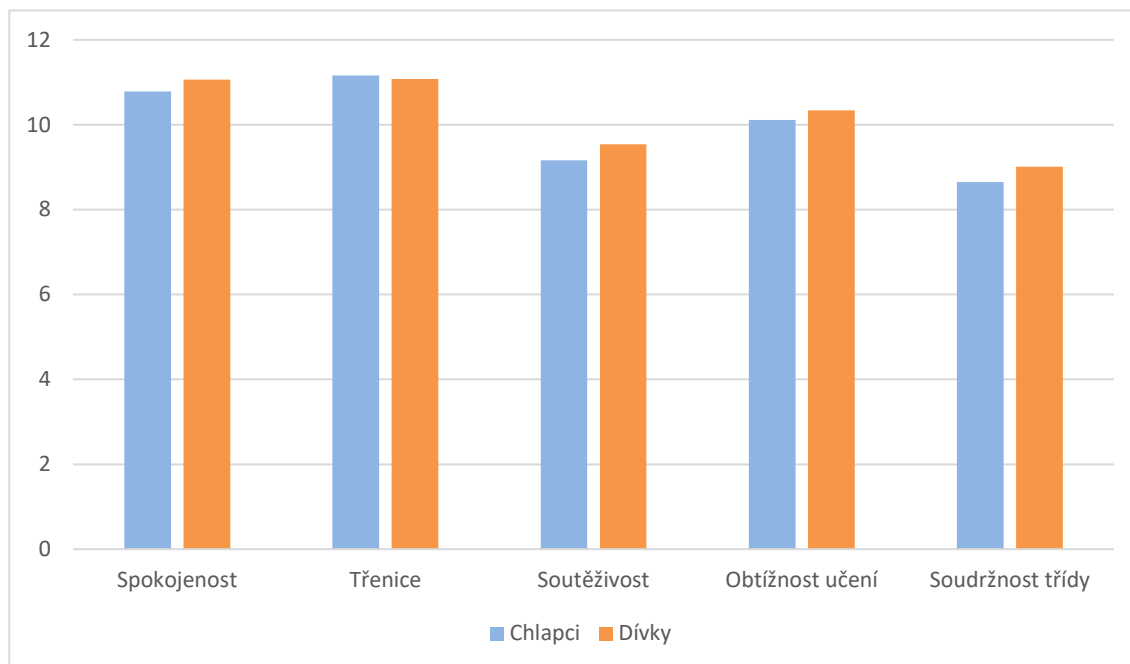
Tabulka 12: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.B – Aktuální klima

	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	10,92	10,78	11,06
Třenice	11,12	11,16	11,08
Soutěživost	9,35	9,16	9,54
Obtížnost učení	10,23	10,11	10,34
Soudržnost třídy	8,83	8,65	9,01

Graf 17: Porovnání výsledků 6.B s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima

Graf 18: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.B – Aktuální klima

V prvním grafu vidíme značné rozdíly mezi hodnotami, kterých dosáhla třída 6.B a mezi celorepublikovým průměrem. Třída 6.B dosahuje nižších hodnot v kategoriích „Spokojenost“ a „Soudržnost třídy“. Výrazně nižší hodnoty dosahuje v kategorii „Soutěživost“. V kategoriích „Třenice“ a „Obtížnost učení“ dosahuje třída vyšších hodnot, než je celorepublikový průměr.

Když následně porovnáme chlapce a dívky, vidíme, že dívky ve většině kategorií dosahují vyšších hodnot než chlapci, kteří naopak mají vyšší hodnotu v kategorii „Třenice“.

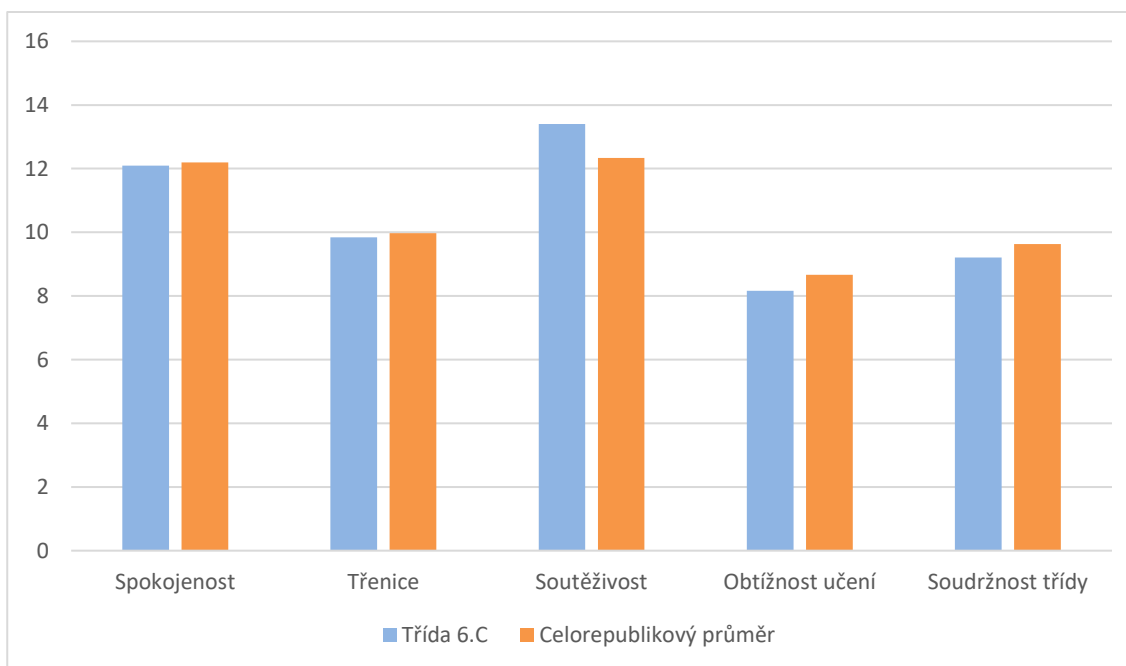
Třída 6.C:

Tabulka 13: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.C – Aktuální klima

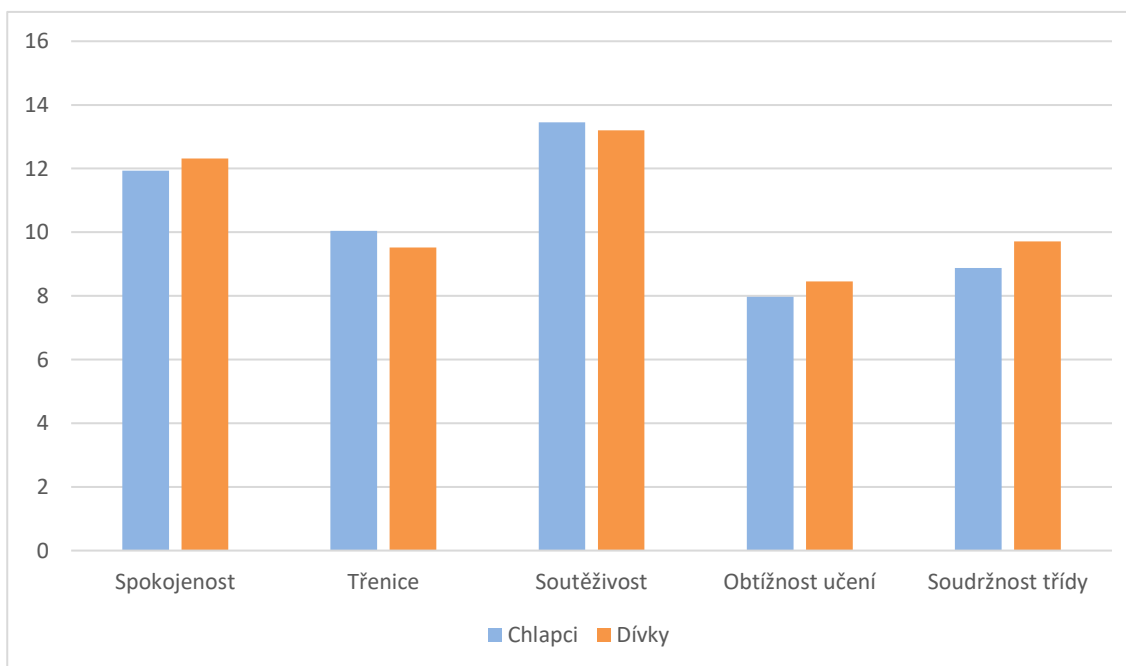
	Třída celkově	Chlapci	Dívky
Spokojenost	12,10	11,93	12,32
Třenice	9,84	10,04	9,52
Soutěživost	13,40	13,45	13,20

Obtížnost učení	8,16	7,97	8,45
Soudržnost třídy	9,21	8,88	9,71

Graf 19: Porovnání výsledků 6.C s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima

Graf 20: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.C – Aktuální klima

Z prvního grafu můžeme vyčíst, že hodnoty třídy 6.C a celorepublikového průměru, jsou v kategoriích „Spokojenost“ a „Třenice“ velice podobné. Naproti tomu v kategorii „Soutěživost“ dosahuje třída 6.C znatelně vyšší hodnoty, než je celorepublikový průměr, žáci tedy vnímají velice intenzivně soutěživost ve třídě, a to jak dívky, tak chlapci. V kategoriích „Obtížnost učení“ a „Soudržnost třídy“ dosahuje nižších hodnot, než je celorepublikový průměr.

Ve druhém grafu vidíme, že dívky dosahují téměř ve všech kategoriích, kromě kategorie „Třenice“ a „Soutěživost“ vyšších hodnot než chlapci. Znamená to, že dívky si ve třídě přijdou spokojenější, soudržnější, ale více vnímají třenice, které nejspíš budou ve větší míře mezi chlapci.

9 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Mimo kvantitativní dotazníkové šetření jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkum (pouze ve své třídě – 5. B) pomocí řízeného rozhovoru se žáky. V rozmezí pár dnů jsem si postupně vzala žáky stranou a položila jim otázky týkající se jejich spokojenosti ve třídě. Tuto část jsem dělala spíše pro svou osobní potřebu a zájem, pro potřebu této práce proto uvádím spíše pro zajímavost jednu otázku a odpovědi k ní.

„Kdyby si měl(a) kouzelnou hůlku a mohl(a) si ve třídě jednu věc změnit, co by to bylo?“

(kromě kouzelné hůlky však zůstáváme ve skutečném světě)

Odpovědi:

- 1) „Aby tu nebyl Michal.“ 8x
- 2) „Abychom se měli víc rádi.“ 6x
- 3) „Aby se Sam a Erik odstěhovali.“ 5x
- 4) „Aby se kluci méně prali.“ 4x
- 5) „Abychom podnikali společné výlety i mimo školu.“ 2x
- 6) „Aby se s holkama dalo mluvit.“ 1x
- 7) „Aby nás bylo o trochu méně.“ 1x

Pro úplnost této kapitoly uvádím i další otázky, na které jsem se žáků ptala:

- 1) Kdyby se tě teď někdo zeptal, jaká je tvoje třída, co bys řekl/a?
- 2) Jak bys svou třídu popsal(a) jedním slovem?
- 3) Co ti ve třídě nejvíce vadí?

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo představit klima ve třídách na základní škole. Tento cíl byl realizován pomocí dotazníku MCI na ZŠ Komenského, která se nachází v Kralupech nad Vltavou. Data nasbíraná pomocí dotazníku byla zpracována a vyhodnocena. Výsledky jednotlivých tříd jsou uvedeny v praktické části. V teoretické části byl představen fenomén klimatu, a to jak klima třídy, tak i klima školy.

Na začátku praktické části byly sestaveny celkem čtyři hypotézy, které byly vyhodnoceny na základě tabulek a grafů, které byly vytvořeny podle sebraných dat:

- 1) Vnímání aktuálního klimatu bude dosahovat vyšších hodnot v oblasti třenic a soutěživosti než vnímání preferovaného klimatu (tato hypotéza je založená převážně na pozorování).
V pátých i šestých ročnících dosahují hodnoty aktuálního klimatu v kategoriích třenic i soutěživosti výrazně vyšších hodnot než u preferovaného klimatu. Potvrzení této hypotézy není až tak překvapivé – žáci třenic ve třídě velice vnímají (hlavně dívky) a většina z nich by si přála, aby jich bylo méně. Zajímavé však je, že podobně to žáci vnímají i ohledně soutěživosti, která se v reálném klimatu vyskytuje ve větší míře než v preferovaném.
- 2) Vnímání preferovaného klimatu bude dosahovat vyšších hodnot v oblasti soudržnosti tříd a spokojenosti než vnímání aktuálního klimatu.
Ve všech třídách dosahují hodnoty preferovaného klimatu v oblastech soudržnosti a spokojenosti vyšších hodnot než v aktuálním klimatu. Ve všech třídách si žáci přejí být spokojenější a soudržnější jako celek. Tato hypotéza se tedy potvrzuje.
Největší rozdíl mezi hodnotami preferovaného a aktuálního klimatu v těchto kategoriích se nachází ve třídách 5.A a 6.B.
- 3) Ve třídě 5.B budou hodnoty aktuálního (reálného) klimatu v oblastech spokojenosti a soudržnosti třídy vyšší než ve třídě 5.A.
Hodnoty spokojenosti a soudržnosti dosahují v 5.A 10,55 a 7,88. V 5.B dosahují 12,35 a 10,34. Tato hypotéza se potvrzuje.
- 4) V šestých ročnících budou nejvyšší hodnoty v aktuálním (reálném) klimatu v oblastech spokojenosti a soudržnosti ve třídě 6.C.

Třída 6.A dosahuje ve spokojenosti a soudržnosti hodnot 12,34 a 10,01; třída 6.B dosahuje hodnot 10,92 a 8,83 a 6. C hodnot 12,10 a 9,21. Třída 6.A má vyšší hodnoty, hypotéza se tedy zamítá. Tato hypotéza založená na pozorování žáků v šestých ročnících je tedy neplatná a nepotvrzuje se. Byť to tak z pozorování nevypadalo, třída 6.A je podle výsledků spokojenější a soudržnější než třída 6.C.

Výsledky jsem projednala s naší školní speciální pedagožkou. Třídní učitelé 5.A a 6.B by měli zaměřit na rozvoj pozitivnějšího klimatu ve třídě – pomocí různých tmelících aktivit, adaptačních kurzů, výletů mimo školu apod. Tyto aktivity jsou samozřejmě doporučovány ve všech třídách. Aktivity mimo klasické vyučování jsou pro žáky velice důležité, protože při nich mají možnost se projevit i jinak méně výrazní žáci a utvořit tak s ostatními spolužáky nové vazby (např. na základě nově objevených společných koníčků, oblíbených aktivit, pořadů apod.). Žákova spokojenost ve třídě se odráží i v aktivitě, kterou žák při hodině vyvíjí, i jakým způsobem se do školy těší a připravuje.

Kvalitativní výzkum pro mě byl též zajímavý. Žáci by si přáli co nejvíce eliminovat třenice, které u nás nejvíce způsobují dva chlapci romské menšiny, dále by si přáli větší klid ve třídě – spousta žáků by si přálo, aby ve třídě nebyl chlapec s ADHD, který třídu provází od samého začátku. Zajímavé ovšem je, když sem jim pokládala stejnou otázku minulý rok, bylo proti dotyčnému dvakrát více dětí, z čehož soudím, že se pravidelnými konzultacemi s jeho rodiči, psychologem a nácvikem sociálních dovedností, povedlo více ho začlenit to kolektivu třídy. Děvčata ve třídě by si přála větší pospolitost třídy – často řeší mezi sebou takzvané „žabomyší války“, které jsou však v tomto věku zcela běžné. Ze strany chlapců bylo vyjádřeno přání, aby se s děvčaty dalo mluvit a aby ve třídě bylo méně dětí.

Pro mě osobně bylo psaní práce velice přínosné, vzhledem k tomu, že na této základní škole učím, je pro mě klima mé (ale i ostatních) tříd velmi důležité. Zadávání dotazníků ve třídách proběhlo vcelku bez problémů, byť občas bylo potřeba nějaké otázky žákům dovysvětlit. Ve všech třídách se žáci k vyplňování dotazníku postavili zodpovědně a ukázali tak, že jim na klimatu své třídy záleží.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČABÁLOVÁ, Dagmar, 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2993-0.

ČAPEK, Robert, 2010. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2742-4.

ČAPEK, Robert, 2015. *Moderní didaktika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3450-7.

ČAPEK, Robert, 2018. *Líný učitel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-7496-344-5.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7496-344-5.

DVOŘÁKOVÁ, Miloslava, 1995. *Pedagogicko psychologická diagnostika I*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80-7040-143-5.

GILLERNOVÁ, Ilona a Lenka KREJČOVÁ, 2012. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3472-9.

HELUS, Zdeněk, 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4674-6.

HRABAL, Vladimír, 2002. *Sociální psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum. ISBN 978-02-46-0436-7.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.

LAŠEK, Jan, 2001. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-743-5220-1.

SKUTIL, Martin, 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-778-7.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

NASH, Ronald, 2013. *The active classroom*. Thousands Oaks: Corwin. ISBN: 978-1-4833-341-0.

RAND, Muriel, 2012. *The positive classroom*. Princeton: Princeton Square Press. ISBN: 978-0988276604.

Seznam použitých internetových zdrojů

Národní ústav pro vzdělávání, 2014. *Klima školní třídy* [online] 6. března 2014 [cit. 2019-11-22]
Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/6.TMZ_SPP_Klima_skolni_tridy.pdf

Rodiče vítáni, 2013. *Klima má zásadní vliv na to, jak se děti učí* [online] 2. května 2013 [cit. 2019-11-22] Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/nezarazene/klima-skoly-ma-zasadni-vliv-na-to-jak-se-deti-uci/>

SEZNAM ZKRATEK

CES – Classroom Environment Scale

LEI – Learning Environment Inventory

MCI – My Class Inventory

SCCQ – Student Classroom Climate Questionnaire

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počty chlapců a dívek v jednotlivých třídách	18
Tabulka 2: Výsledky dotazníkového šetření J. Laška – Preferované klima	19
Tabulka 3: Výsledky dotazníkového šetření J. Laška – Aktuální klima	19
Tabulka 4: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.A – Preferované klima	20
Tabulka 5: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.B – Preferované klima	21
Tabulka 6: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.A – Preferované klima	23
Tabulka 7: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.B – Preferované klima	25
Tabulka 8: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.C – Preferované klima.....	26
Tabulka 9: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.A – Aktuální klima	28
Tabulka 10: Výsledky dotazníkového šetření třídy 5.B – Aktuální klima	30
Tabulka 11: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.A – Aktuální klima	31
Tabulka 12: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.B – Aktuální klima	33
Tabulka 13: Výsledky dotazníkového šetření třídy 6.C – Aktuální klima	34

Seznam grafů

Graf 1: Porovnání výsledků 5.A s celorepublikovým průměrem – Preferované klima	20
Graf 2: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.A – Preferované klima	21
Graf 3: Porovnání výsledků 5.B s celorepublikovým průměrem – Preferované klima	22
Graf 4: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.B – Preferované klima	22
Graf 5: Porovnání výsledků 6.A s celorepublikovým průměrem – Preferované klima	24

Graf 6: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.A – Preferované klima	24
Graf 7: Porovnání výsledků 6.B s celorepublikovým průměrem – Preferované klima	25
Graf 8: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.B – Preferované klima	26
Graf 9: Porovnání výsledků 6.C s celorepublikovým průměrem – Preferované klima	27
Graf 10: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.C – Preferované klima	27
Graf 11: Porovnání výsledků 5.A s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima	29
Graf 12: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.A – Aktuální klima	29
Graf 13: Porovnání výsledků 5.B s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima	30
Graf 14: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 5.B – Aktuální klima	31
Graf 15: Porovnání výsledků 6.A s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima	32
Graf 16: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.A – Aktuální klima	32
Graf 17: Porovnání výsledků 6.B s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima	33
Graf 18: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.B – Aktuální klima	34
Graf 19: Porovnání výsledků 6.C s celorepublikovým průměrem – Aktuální klima	35
Graf 20: Porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami ve třídě 6.C – Aktuální klima	35

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník MCI – Preferovaná forma..... I

Příloha B – Dotazník MCI – Aktuální forma.....II

Příloha A – Dotazník MCI – Preferovaná forma

V tomto dotazníku jsou otázky, které se týkají Tvé třídy. Vedle každé věty je místo pro odpověď ANO nebo NE. Pokud souhlasíš s tím, co je napsáno, udělej kroužek kolem slova ANO, pokud nesouhlasíš, udělej kroužek kolem slova NE.

Odpověz, prosím, na každou otázku. Nejsou zde žádné správné ani špatné odpovědi, protože to není zkouška schopnosti, ale pouze dotazník, který zjišťuje, jaká by měla být Vaše třída.

Jméno.....Třída.....

1) V naší třídě by měla děti více bavit práce ve škole	ANO – NE
2) V naší třídě by mělo být mezi dětmi více pranic	ANO – NE
3) V naší třídě by děti měly mezi sebou pořád soutěžit, aby se dozvěděly, kdo je nejlepší	ANO – NE
4) V naší třídě by mělo být těžší učení, mělo by být více práce	ANO – NE
5) V naší třídě by každý měl být mým kamarádem	ANO – NE
6) V naší třídě jsou děti, které by kvůli škole měly být nešťastné	ANO – NE
7) Některé děti v naší třídě by měly být víc lakomé	ANO – NE
8) Mnoho dětí v naší třídě by si mělo přát, aby jejich práce byla lepší než práce spolužáků	ANO – NE
9) Většina dětí v naší třídě by měla umět udělat svou práci bez cizí pomoci	ANO – NE
10) Některé děti v naší třídě by neměly být mými kamarády	ANO – NE
11) Děti v naší třídě by měly mít třídu raději, než teď mají	ANO – NE
12) Děti v naší třídě by měly dělat ostatním spolužákům více naschválů než teď	ANO – NE
13) Některým dětem v naší třídě by mělo více vadit, že nemají tak dobré výsledky jako jiní žáci	ANO – NE
14) V naší třídě by měly umět pracovat jen bystré děti	ANO – NE
15) Všechny děti v naší třídě by měly být mými důvěrnými přáteli	ANO – NE
16) V naší třídě by měly být i děti, kterým se ve třídě nelíbí	ANO – NE
17) Určité děti v naší třídě by měly mít právo, aby bylo po jejich, aby se jim ostatní děti přizpůsobily	ANO – NE
18) Některé děti z naší třídy by se měly vždycky snažit udělat svou práci lépe než ostatní	ANO – NE
19) Práce ve škole by měla být namáhavější, než je	ANO – NE
20) Všechny děti v naší třídě by se měly mezi sebou dobře snášet	ANO – NE
21) V naší třídě by měla být větší legrace	ANO – NE
22) Děti v naší třídě by se měly mezi sebou víc hádat	ANO – NE
23) Několik dětí v naší třídě by mělo být pořád nejlepší	ANO – NE
24) Většina dětí v naší třídě by měla už vědět, jak má dělat svou práci, měla by se umět učit	ANO – NE
25) Děti z naší třídy by se měly mít mezi sebou rády, být přáteli	ANO - NE

Zkontroluj, zda jsi odpověděl(a) na všechny otázky.

Příloha B – Dotazník MCI – Aktuální forma

V tomto dotazníku jsou otázky, které se týkají Tvé třídy. Vedle každé věty je místo pro odpověď ANO nebo NE. Pokud souhlasíš s tím, co je napsáno, udělej kroužek kolem slova ANO, pokud nesouhlasíš, udělej kroužek kolem slova NE.

Odpověz, prosím, na každou otázku. Nejsou zde žádné správné ani špatné odpovědi, nejedná se o zkoušku. Máš jen napsat jaká je teď Vaše třída, Tvoji spolužáci.

Jméno.....Třída.....

1) V naší třídě baví děti práce ve škole	ANO – NE
2) V naší třídě se děti mezi sebou pořád perou	ANO – NE
3) V naší třídě děti mezi sebou často soutěží, aby se dozvěděly, kdo je nejlepší	ANO – NE
4) V naší třídě je těžké učení, máme moc práce	ANO – NE
5) V naší třídě je každý mým kamarádem	ANO – NE
6) Některé děti nejsou v naší třídě šťastné	ANO – NE
7) Některé děti v naší třídě jsou lakomé	ANO – NE
8) Mnoho dětí z naší třídy si přeje, aby jejich práce byla lepší, než práce spolužáků	ANO – NE
9) Mnoho dětí z naší třídy dokáže dělat svoji práci bez cizí pomoci	ANO – NE
10) Některé děti v naší třídě nejsou mými kamarády	ANO – NE
11) Děti z naší třídy mají svou třídu rády	ANO – NE
12) Mnoho dětí z naší třídy dělá spolužákům naschvály	ANO – NE
13) Některým dětem v naší třídě je nepříjemné, když nemají tak dobré výsledky jako druzí žáci	ANO – NE
14) V naší třídě umí dobře pracovat jen bystré děti	ANO – NE
15) Všechny děti z naší třídy jsou mi důvěrní přátelé	ANO – NE
16) Některým dětem se v naší třídě nelíbí	ANO – NE
17) Určité děti z naší třídy vždycky chtějí, aby bylo po jejich, aby se jim ostatní děti přizpůsobily	ANO – NE
18) Některé děti z naší třídy se vždycky snaží udělat svou práci lépe než ostatní	ANO – NE
19) Práce ve škole je namáhavá	ANO – NE
20) Všechny děti se v naší třídě mezi sebou dobře snášejí	ANO – NE
21) V naší třídě je legrace	ANO – NE
22) Děti v naší třídě se mezi sebou hodně hádají	ANO – NE
23) Několik dětí v naší třídě chce být pořád nejlepší	ANO – NE
24) Většina dětí v naší třídě ví, jak má dělat svou práci, umí se učit	ANO – NE
25) Děti z naší třídy se mají mezi sebou rády jako přátelé	ANO – NE

Zkontroluj, zda jsi odpověděl(a) na všechny otázky.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Ing. Hana Hrabalová

**Název kurzu: Studium v oblasti pedagogických věd pro učitele odborných předmětů,
praktického vyučování a odborného výcviku**

Název práce: Sociální klima ve třídě na ZŠ

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 33

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 2

Počet ostatních zdrojů: 0